

## Peter Garde

# Verdenslitteraturens jura

**BOGANMELDELSE**

*bind I-III, DJØF Forlag, 2021 (ca. 1550 sider). ISBN 9788757439465*

Bogen – eller rettere værket – der består af tre bind på over 1500 sider, ligner ikke noget andet, jeg har læst. Måske kan det bedst sammenlignes med en encyklopædi. Måske kan det også bedst anbefales at læse det, som en encyklopædi. Det er et uovertruffet og klart struktureret opslagsværk, en uudtømmelig kilde til information, en præcis og nøjagtig optegnelse af detaljer og utallige observationer på et omfattende område krydret med forfatterens kommentarer om alt, hvad der potentielt kunne interessere en jurist eller person med juridisk interesse.

Det er ganske enkelt imponerende, hvad Garde har nedlagt af arbejde og erfaring i værket. Det er ikke alene de hundredevis af værker, som er gengivet og kommenteret, men også mængden af sekundærlitteraturen, der imponerer. I afslutningen af hvert kapitel er en liste over den sekundærlitteratur, som Garde har benyttet sig af – alene det rummer jo værdifulde oplysninger for den, som har brug for mere viden om det pågældende emne. Det må have krævet livslang læsning af utallige værker, årelang erfaring som praktiserende jurist og en alenlang notesbog eller en helt usædvanlig hukommelse. Det må også have krævet tålmodighed og viljestyrke. Resultatet er et værk, som i form, stil og omfang er overvældende, og som – i sin helhed – måske også er en lille smule svært fordøjelig. Det er et livsværk, der nok bedst egner sig som opslagsværk – et enestående encyklopædisk værk af sin slags.

Det har formentlig været svært at udvælge litteratur til værket, men det har bestemt heller ikke været let at vælge det, som skulle indgå i anmeldelsen. Det følgende er blot nogle punktnedslag, som måske, måske ikke, yder værket retfærdighed. For at give læseren et indtryk af det, som man vente sig af læsningen, har jeg valgt at give en hel del eksempler.

Værket begynder med kommentarer til udvalgte dele af Bibelen og slutter med en samtidig norsk romanforfatter. Det fremgår af forordet, at Garde har været nødt til at begrænse omfanget, for at værket »ikke skal blive alt for stort«. F.eks. er afsnittene om nordisk litteratur begrænset til dem, som Garde anser for de »allerstørste«, herunder de vigtigste Njals saga, Holberg, Ibsen, Strindberg og fire finske forfattere om det juridiske efterspil til krigen 1918. Der kunne sikkert fremsættes indvendinger imod udvalget af litteratur, men man kan udmærket tilgive Garde hans ambition om at begrænse omfanget. Jeg er i hvert fald ikke umiddelbart faldet over litteratur, som åbenbart burde have været medtaget.

Garde beskriver selv værket som en omfattende litteraturhistorie med **juristen**, justitsvæsenet og juridisk betonedede konflikter i centrum. Det er pri-



## BOGANMELDELSE

mært den europæiske og/eller vestlige litteraturhistorie, der er genstand for behandlingen. Det skyldes vel bl.a., at det er i denne litteraturkreds, Garde finder de jurister og det justitsvæsen, som han leder efter. Garde henvender sig i øvrigt udtrykkeligt og direkte til en læser, som han kalder »den juridiske«, f.eks.: »for den juridiske læser er det vigtigst«, »den juridiske læser spørger«, eller »af særlig interesse for den juridiske læser« osv. Med den »juridiske læser« skaber Garde en slags tematisering, der går igennem alle tre bind. Værket er altså ikke blot en afdækning af juristens og justitsvæsenets rolle i verdenslitteraturen, men også en søgen efter det, som Garde anser for at være af interesse for en juridisk læser. Hvordan en sådan læser præcis ser ud, får man vel ikke noget svar på gennem værket, men der er nok tale om en forholdsvis klassisk uddannet jurist, der ikke er alt for radikal eller nymodens i sin tankegang. Måske er det også en jurist, der har styr på sin jura og de juridiske detaljer i forskellige discipliner. F.eks. henvises i forbifarten til læren om aberratio ictus i forbindelse med Ibsens *Gildet paa Solhaug* – men der er kun en meget kort forklaring på, hvad dét handler om. Det skal dog understreges, at Gardes juridiske litteraturhistorie udmærket kan læses af ikke-jurister.

Garde giver gennem værket løbende sin **moralske eller (rets-)politiske holdning** til kende om dette eller hint. Han kommenterer bl.a. romanfigurerens tanker og handlinger, f.eks. i omtalen af Cervantes *Don Quixote*. Det konkluderes, at især ridderens naturretlige forestillinger er tankevækkende og »ikke kun paradoksale«, og Garde giver udtryk for, at han er »uenig« i Don Quixotes syn på galejsslavernes skæbne, men enig i den løsning på en juridisk konflikt, som ridderens væbner, Sancho Panza, vælger. I kapitlet om Shakespeare bemærkes, at Portia i skuespillet *The Merchant of Venice* reagerer »legitimt« på Shylocks svig. Garde trækker sin erfaring som dommer ind og forholder sig accepterende eller kritisk til handlingerne. I kapitlet om *Det ny testamente* tager Garde stilling til, hvilken forbrydelse han ville dømme godsforvalteren for at have begået, jf. lignelsen om den utro godsforvalter i *Lukasevangeliet*. I kapitlet om Ferdinand von Schirach kan man læse, hvordan Garde som dommer ville være gået anderledes til værks i straffesag, der efter hans opfattelse ender uheldigt i novellen *Der Igel*, og at han som dommer ville have tilladt en domsmand i novellen *Die Schöffin* at blive strøget fra domsmandslisten. Disse korte, til dels værdiladede bemærkninger optræder pludseligt mellem de nøgterne optegnelser af litteraturens indhold, og det forekommer indimellem pudsigt eller umotiveret, men på den anden side liver det teksten op, og understøtter det valgte perspektiv på verdenslitteraturen: at fremhæve alt det, som Garde anser for at være af særlig interesse for den juridiske læser.

Det er ikke alene Gardes holdninger, der kommer til udtryk. Indimellem gives læseren et glimt af hans personlige **erfaringer og oplevelser**, bl.a. som mangeårig dommer ved Retten i Hillerød. I kapitlet om Franz Kafka kan man læse, at Garde i sin egenskab af forfatter til juridiske tekster er blevet beskyldt for at advokere for en kafkask proces. Af personlige oplevelser nævner Garde bl.a., at han fik sine første tre P. G. Wodehouse bøger som 12-årig af sin mor-



## BOGANMELDELSE

bror, og at et ideal af en sommereftermiddag er at sidde på terrassen i kolonihavehuset og klukke over en bog af Wodehouse. Af kapitlet om Shakespeare fremgår, at *Much Ado About Nothing* er Gardes yndlingsværk af forfatteren, og den første Shakespearetekst han købte, men at han hele livet har elsket *A Midsummer Night's Dream*, og at han til Brittens opera over værket har spillet cembalo- og celestastemmerne samtidigt. Det ville være forkert at sige, at værket er en erindringsbog, men det rummer på denne måde alligevel en række glimt af Gardes liv og erindringer. Som det måske fremgår, bliver der således tale om et meget personligt værk.

Garde er umådelig **belæst**. Det kommer læseren til nytte, når de skønlitterære tekster sættes i historisk kontekst, og når der trækkes tråde mellem de forskellige skønlitterære tekster, både dem som er behandlet i værket og alle de andre. F.eks. kan man læse, at biblens fortælling om Akab og Jesabel er »historiens første beretning om et justitsmord«, og at »Jesu lære og virke [ikke viser] særlig interesse for forbrydelse og straf« (Bind I, s. 29). Til gengæld afspejler både Dostojevskijs og Tolstojs værker »den nye juridiske virkelighed« efter Alexander II's retsreform (bind II, s. 227) – en reform som Garde i øvrigt inddrager i bl.a. omtalen af Dostojevskijs værker.

Der er utallige **baggrundsoplysninger** af alskens slags, om forfatterne, værkerne, samtiden og nutiden. Af kapitlet om Shakespeare fremgår, at i 2016 var 54 % af alle børn i Danmark født uden for ægteskab, og »uægte fødsel« har spillet en uhyre stor rolle i retshistorien og »i den højere litteratur« (oplysningerne gives i forbindelse med skuespillet *King John*). I kapitlet om Franz Kafka kan man læse, at Kafka skrev første kapitel og slutningen af *Processen* først, og at Kafka læste Fjodor Dostojevskijs *Forbrydelse og straf* i 1914 – altså cirka samtidig med, at han skrev *Processen*. I kapitlet om Dostojevskij kan man i øvrigt læse om Alexander II's retsreform, men Garde er i tvivl, om handlingen i f.eks. *Forbrydelse og straf* afspejler »den døende inkvisitionsproces eller den reformerede proces«. Det fremgår af kapitlet om Robert Louis Stevenson, at forfatteren »så godt som ikke« førte sager som »barrister« efter at have bestået sin eksamen. I Kapitlet om Bertolt Brecht kan man læse, at *Laser og Pjalter* er »tyvstjålet« fra John Gays *The Beggar's Opera*, og at Gay i øvrigt er blevet beskyldt for at have stjålet fra en tidligere forfatter. Der inddrages flere steder samtidens anmeldelser af litteraturen, f.eks. i kapitlet om Ferdinand von Schirach og Vigdis Hjort. Også ordsprog og forskellige sprogudtryk fremhæves og kommenteres, f.eks. kan man i kapitlet om *Det gamle testamente* læse, hvor udtryk som Kainsmærke og Uriaspost kommer fra. Visse steder indtager de biografiske perspektiver hovedrollen, som f.eks. i afsnittet om Gustave Flaubert, der rummer underholdende læsning om retssagen mod ham for usædelighed – omtalen af retssagen hænger sammen med, at Flauberts *Madame Bovary* ikke indeholder »i sig selv væsentlige juridiske islæt«.

Garde sammenholder løbende **juridiske aspekter** i de skønlitterære tekster med datidens eller nutidens retstilstand, herhjemme eller i det pågældende land. I afsnittet om Henrik Ibsens *Peer Gynt* sammenholdes dele af handlingen



## BOGANMELDELSE

gen med bestemmelser i *Norske Lov*, som var gældende på det tidspunkt, hvor (dele af) handlingen skal forestille at foregå. I kapitlet om *Det gamle testamente* kan man læse om teologiens indflydelse på (tidligere) danske strafferet både med hensyn til regel og praksis, bl.a. i forbindelse med dødsstraf, og at reglen om to vidner, som går igen fra *Nabots Vingård*, var dansk ret frem til 1919, hvor retsplejeloven indførte fri bevisbedømmelse. I kapitlet om Kafka kan man læse, at regler udstedt af Karl V i 1532 gjorde det muligt at fastsætte en mildere straf, »Verdachtsstrafe«, hvis et forhold ikke var fuldt bevist. Garde giver et eksempel på, at en sådan mistankestraf lød på 15 års fæstningsarrest og sparede den (u)lykkelige for dødsstraf. Garde nævner, at man ser reminiscenser af dette i dansk ret frem til 1919, hvor man kunne pålægge den frifundne sagsomkostninger, hvis der fortsat var mistanke mod ham. I kapitlet om Bertolt Brecht, der i øvrigt er relativt omfattende, refererer Garde til bl.a. straffelovens §§ 131 og 298, nr. 3, og reglerne om konkurskarantæne. Det fremgår af kapitlet om Ibsen, at man i middelalderen »så godt som ikke« straffede »blotte forsøg på forbrydelser«. Der henvises flere steder til trykte og utrykte domme, f.eks. i kapitlet om Shakespeare, hvor der i forbindelse med skuespillet *Othello* trækkes paralleller til U 1943.518 H og 526 H om injurier. Dele af adoptionslovgivningen i Danmark forklares i kapitlet om Celeste Ng i forbindelse med hendes roman *Små påsatte brande*. Man kan næppe få en mere kyndig (dansktalende) og sikker guide i juridiske aspekter ved skønlitterære værker end Garde, der med sin brede juridiske interesse, sin enorme baggrundsviden, sin fænomenale hukommelse og sin livslange erfaring som dommer, udgør en sjælden egenart.

De mange paralleliseringer til datidens og nutidens danske eller udenlandske regler eller retstilstande er karakteristisk for Gardes juridiske litteraturhistorie, og hans særegne måde at oplyse, underholde og præge sin »juridiske læser« på, adskiller nok værket fra de fleste andre. Der vil sikkert være meget stor forskel på, hvor interessant, nyttigt eller underholdende læserne vil opfatte Gardes oplysninger. Det kan indimellem virke lidt staccato eller umotiveret. Personligt finder jeg dem imidlertid mange gange værdifulde og tankevækkende.

Mange steder sammenfatter Garde kort (dele af) et forfatterskab, f.eks. nævnes i kapitlet om Agatha Christie, at der ikke er mange juridiske finesser i hendes 66 romaner og 14 novellesamlinger (men Garde omtaler en roman og en novelle). Af afsnittet om Shakespeare fremgår, at han er »en af de helt store juristdigtere, måske kun overgået, om overhovedet, af Balzac«, og at der i hans værker er »en retscene i op imod en tredjedel af skuespillene« (bind I, s. 32, 186). I indledningen til kapitlet om Ibsen fremgår, at der i dramaerne ofte er samtaler med juridisk islæt, men at »egentlige juridiske optrin ikke forekommer«. Om Stevenson fremgår, at: »Kvaliteten af de 'juridiske' værker er stejlt stigende gennem årene« (Bind II, s. 340). Der er mange andre eksempler.

Til gengæld er der ingen sammenfatning eller samlet analyse af juristens plads i litteraturhistorien. Da Garde er på jagt efter juristens rolle, beskrivelser



af justitsvæsenet og juridisk betonedede konflikter over 2000 års litteraturhistorie, kunne det have været interessant at høre Gardes bud på udviklinger over tid, særlige regionale eller geografiske træk eller andre tværgående observationer. Det får man ikke eller i hvert fald kun spredt og glimtvis. Også i den henseende har værket karakter af en encyklopædisk videnssamling – tilsat personlige opfattelser og selvbiografiske anekdoter.

Værket indeholder mange skønne illustrationer (portrætmalerier, fotos og andet), og flere gode registre, der må vække taknemmeligheden i enhver bogelsker. Jeg glæder mig over at kunne bruge de tre bind som opslagsværk.

Thomas Elholm,  
Professor i Strafferet ved Københavns Universitet

## BOGANMELDelse